

Studijní předmět: Etika v pedagogice
Vypracovala: Renata Kučabová
Studijní skupina: M 022
Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství (kombinované studium)
Zpracováno: 19. 11. 2013

Jak chápeme rozvoj charakteru žáků?

„Intelligence sama nestačí. Teprve intelekt plus charakter je cílem pravé výchovy“.

Martin Luther King

Co je to charakter?

Slovo charakter pochází z řeckého slova "charassein", což znamená vyrýt, vytisknout. Obecně slovo charakter značí morální pevnost, v psychologii znamená soubor psychických vlastností člověka, které se zakládají na mravních zásadách a projevují se v chování a činech člověka. Charakter znamená ráz či povahu, celek podstatných a stálých rysů, které **charakterizují** určitou osobu nebo předmět, to znamená odlišují od jiných. Charakter se projevuje v cílech, jež si člověk klade, a v prostředcích, kterých používá k vytčení cílů. Charakter není dědičný, ani vrozený. Mění se praktickou činností a tím, jak člověk získává životní zkušenosti.

Výchova charakteru ve škole

Výchozí jednotkou při výchově mravnosti (charakteru) žáků je škola jako otevřená, přátelská a pospolitá komunita pečující o své žáky. Zcela zásadní podmínkou v dané oblasti jsou trvale pozitivní příklady chování blízkých dospělých (učitelů, vychovatelů, rodičů). Zejména aktivizace rodičů směrem k posilování účinnosti působení školy na mravní stránku žáků je nezbytná (např. při řešení tzv. nepravého záškoláctví).

Autorem prvního programu výchovy charakteru je Thomas Lickona, který spolu s M. Davidsonem vypracoval projekt CEP (Charakter Education Partnership). Na základě

Kohlbergovy teorie morálního vývoje¹ a vlastních zjištění vypracoval model výchovy charakteru, který nazvali *Jedenáct principů účinné výchovy charakteru* (2003).

Lickona nachází podstatu "dobrého charakteru" v harmonii tří základních složek (komponentách). Jedná se o mravní poznání, mravní citění a mravní jednání. V praxi to znamená, že úspěch v mravní výchově bude mít ten, kdo dokáže oslovovat nejen rozum dítěte, ale i jeho city a také vhodně usměrňovat jeho chování.

K výchově „dobrého charakteru“ ve škole volí Lickona tzv. dvanáct strategií (devět z nich se uskutečňuje v rámci třídy a tři v rámci celé školy):

1) Učitel jako ochránce/pečovatel, model chování a rádce. 2) Třída jako morální společenství. 3) Třídní normy a pravidla. 4) Demokratické prostředí třídy. 5) Hodnoty vyučované v rámci kurikula. 6) Kooperativní učení. 7) Posilování potřeby "dobře vykonané práce". 8) Morální reflexe. 9) Řešení morálních konfliktů. 10) Prospěšné a pomáhající činnosti mimo třídu. 11) Pozitivní morální kultura školy. 12) Škola, rodiče a ostatní subjekty jako partneři.

Princip č. 1: Efektivní (účinná) výchova charakteru stojí na rozvíjení klíčových etických hodnot jako základu dobrého charakteru.

Tzn. Péče o druhé, čestnost, slušnost, poctivost, odpovědnost a respekt k sobě i druhým osobám.

Princip č. 2: Výchova charakteru je chápána komplexně ve třech složkách: myšlení, citění a chování.

Komplexní přístup při výchově charakteru směřuje rovnoměrně k rozvoji poznávací, emocionální i volní složky osobnosti. Žáci rozvíjejí schopnost porozumět základním etickým hodnotám tím, že o nich diskutují, pozorují chování a řeší problémy ve vztahu k těmto hodnotám.

Princip č. 3: Efektivní výchova charakteru využívá komplexní, cílený a aktivní přístup k rozvoji charakteru žáků.

¹ Lawrence Kohlberg byl americký psycholog, který se zabýval vývojovou psychologií, vývojem pojmů a morálního myšlení. Kohlberg zastával názor, že kognitivní vývoj (tedy zvyšování inteligence a schopnosti správně uvažovat) je nutným předpokladem vývoje mravního, ale dosažení vyšších kognitivních stadií ještě neznamená vyšší stupeň morálky.

Využívá všechny momenty školního života. Zahrnuje to, co bývá nazýváno „skryté kurikulum“ (např. školní ceremoniály a procedury, příklad učitelů, vztahy žáků s učiteli, s nepedagogickým personálem školy a vztahy žáků mezi sebou); vyučovací proces (zohlednění odlišnosti žáků, způsoby hodnocení žáků); řízení školy (nastavená pravidla chování, obsah osnov a program školy); působení mimo vyučování (kluby, kroužky)

Princip č. 4: Efektivní výchova charakteru vytváří ze školy komunitu, která pečuje o své žáky (a v níž se všichni cítí dobře).

Zahrnuje to rozvíjení vztahů mezi žáky, učiteli, učiteli a žáky, mezi učiteli a rodinou.

Princip č. 5: Efektivní výchova charakteru poskytuje žákům dostatek příležitosti k morálnímu chování.

Při zápolení s problémy (např. jak omezit nadbytečnou soutěživost na hřišti, jak dosáhnout shody při tř. schůzkách,...) a reflektování těchto zkušeností žáci chápou požadavky spolupráce s druhými osobami.

Princip č. 6: Efektivní výchova charakteru žáků se opírá o smysluplné a podněcující kurikulum, které respektuje všechny žáky, rozvíjí jejich charakter a pomáhá jim dosáhnout úspěchu.

Tyto postupy zvyšují samostatnost žáků tím, že apelují na jejich zájmy, poskytují jim příležitost myslet tvořivě, umožňují ověřovat si vlastní myšlenky a zdokonalují smysl pro postup postavený na modelu „názor a volba“.

Princip č. 7: Efektivní výchova charakteru podporuje rozvoj vnitřní (vlastní) motivace žáků

Charakter bývá definován jako „dělání správné věci, když se nikdo nedívá“. Žáci by měli být laskaví (milí, přátelští) vůči druhým osobám, vzájemně si pomáhat.

Princip č. 8: Efektivní výchova charakteru aktivizuje personál školy jako učící se morální komunitu přijímající za své ty klíčové hodnoty, ke kterým vede své žáky.

Personál školy přebírá odpovědnost tím, že jeho chování je vzorem základních etických hodnot. Jak u žáků, tak u dospělých se rozvíjí charakter tím, že spolupracují na společných projektech a spolupodílejí se na rozhodování v záležitostech školy, tříd a jednotliv. žáků.

Princip č. 9: Efektivní výchova charakteru je promyšleně organizována a řízena, má podporu vedení školy a je základní součástí dlouhodobé vzdělávací koncepce školy.

Např. odpovídající rozvoj vztahů v učitelském sboru, dlouhodobé plánování, třídní setkání, žákovský parlament, péče o mladší spolužáky, školní klub,...

Princip č. 10: Efektivní výchova charakteru aktivizuje rodiče žáků a širší komunitu (obec) jako partnery.

Školy, které zapojují rodiče do procesu výchovy charakteru, zvyšují svou šanci na úspěch. Využívají např. e-maily, rodinné schůzky, dětská představení, spol. výlety, večírky,...

Princip č. 11: Efektivní výchova charakteru je hodnocena na úrovni školy jako celku, na úrovni učitelů jako „vychovatelů charakteru“ a hodnocení jsou rovněž žáci a jejich projevy dobrého charakteru.

Charakter školy: Může být hodnoceno např. zjištěními, která indikují úroveň či stupeň souhlasu s tvrzeními jako: „Žáci v této škole (třídě) respektují jeden druhého a vzájemně si pomáhají.“

Personál školy: V jaké míře dospělý personál školy chápe, co může udělat pro podporu rozvoje charakteru žáků?

Charakter žáků: Do jaké míry žáci ve svém chování projevují zákl. etické hodnoty a berou je za své? Např. Zlepšuje se docházka do školy? Ubývá vandalismu?

Ústřední roli při formování charakteru žáků připisuje Lickona učitelově osobnosti.

Klade důraz na vybudování vzájemně kvalitního vztahu mezi učitelem a žákem. Z uvedeného je zřejmé, že zásadně nestačí věnovat výchově charakteru pozornost pouze v rámci určitého vyučovacího předmětu (např. při etické výchově).

Dalším autorem v oblasti výchovy charakteru je M. Berkowitz. Jeho model výchovy charakteru má v našem pojetí podobu syntetizujícího přístupu, který zahrnuje komplexní působení školy na celou osobnost žáka.

„Dobrý charakter obsahuje porozumění, soucit a jednání podle základních etických hodnot.“

Strategii rozvoje dobrého či morálního charakteru vytvářením příslušných podmínek pro interiorizaci etických hodnot, zásad, postojů a norem shrnul psycholog K. Ryan do pěti bodů:

příklad;

vysvětlování;

nabádání a povzbuzování;

prostředí;

zážitek a zkušenost

Tato strategie je ovšem různě účinná podle momentálního stavu vývoje morálního charakteru a morální inteligence. Vývoj morálního charakteru je totiž ovlivněn nejen věkem, ale i zvláštnostmi osobnosti a výchovou (zejména rodinnou), sociálním prostředím a normami společnosti.

Použitá literatura:

VACEK, Pavel. 2008. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. 1.vydání, Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-386-4

Vacek, P. JAK VE ŠKOLE ROZVÍJET CHARAKTER ŽÁKŮ? PROGRAM VÝCHOVY CHARAKTERU. Dostupné z <<http://pdf.truni.sk/e-skripta/evsuv/sekcia1/Vacek.pdf>>